

קסו

קובץ מפרשים

מעשה רב

לְקוּטֵי הַגֵּרָא

לעם, כמו דאין להוסיף על מנין הקרואים בחול, ואמנם מדברי רש"י ז"ל במגילה [רף כא: ד"ה ראשון] שכתב, ואם יש להם ריוח בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים כולן משוכחים, עכ"ל, משמע דמותר להוסיף ק"י.

ואכן שמעתי בזה דבר נחמד מכבוד הגאון הגדול רבי יוסף (שליט"א) [זצ"ל] מפ"ק שהביא ראיה נכונה לדעת רבינו ז"ל מהא דתניא בסוף מגילה דר"מ סבר

לעם, כמו דאין להוסיף על מנין הקרואים בחול, ואמנם מדברי רש"י ז"ל במגילה [רף כא: ד"ה ראשון] שכתב, ואם יש להם ריוח בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים כולן משוכחים, עכ"ל, משמע דמותר להוסיף ק"י.

לצורך. ואם סמוך ב' פסוקים לפתוחה או לסתומה קוראין עד פתוחה או סתומה ק"י.

קנ

(יז) **הבדלה מיושב.** כתב השו"ע (סי' רצו ס"ז): אומר הבדלה מיושב, וכתב הרמ"א ויש אומרים מעומד וכן נוהגין במדינות אלו.

ובתב צניאור הגר"א: אומר, מתני' שם [ברכות מב.] הסיצו [אחד מנכך לכולן, ומצואר להוציא אחרים לריך קציעות ציטצה], וישיבה דין כמו הסיצו, [חיס' שם]. וכן עיקר ק"י.

[ביאור הגר"א סי' רצו ס"ק יז]

(יז) [סז] **הבדלה מיושב,** [עיין שו"ע שלו] **כתב** הרמ"א (סי' כה ס"א): יש מי שכתב להניח

של יד מיושב, ושל ראש מעומד, ובמדינות אלו לא נהגו כן, אלא שמהן מעומד.

ובתב צניאור הגר"א: ובמדינות אלו וכו', הוא ע"פ מ"ש [הניח יוסף] גריס סי' ח' בשם הירושלמי שכל צרכות המלוות מעומד. אבל כנר כתבתי שם [ביאור הגר"א סי' ח' סק"ג] דליתא, [וא"ל לנכך

דמקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה, במנחה שם קורין בשני, בשני שם קורין בחמישי, וכו' ע"ש. וא"כ לדידיה בוודאי דאי אפשר להוסיף דא"כ מי שלא קרא כי אם יו"ד פסוקים בשבת במנחה ואח"כ בשני בשבת יבוא לביהכנ"ס שקראו בשבת במנחה יותר מיו"ד פסוקים יחסר לו כמה פסוקים מהסדרה שלא

שמע ולעולם יצטרך להתפלל ולשמוע קריאת התורה בביהכנ"ס אחד, וע"כ דאין להוסיף על יו"ד פסוקים. ומר"מ נשמע ג"כ לר"י דהא בזה לא מצינו דפליגי.

והנה הגם דיש לדחות קצת ראיה זו, די"ל דדוקא לר"מ אסור להוסיף משום זה גופא דשמא יוכל לבוא לידי מכשול דיוזמן שלא ישמע כל הסידרא, אבל לר"י דהלכתא כוותיה דלא שייך חששא

זו אה"נ דמותר להוסיף, מ"מ פשטיות הגמ' משמע דלא היו קורין רק יו"ד פסוקים ע"ש ודו"ק ודפח"ח. [רברי שלמה]

פשוט במגילה ריש פרק ג' [כא.] דבשני וחמישי ובמנחה קורין תלתא גברי, ואין מוסיפין עליהן, ופירש"י דבב' וה' אין מוסיפין לציבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש עכ"ל וא"כ הוא הדין והוא הטעם גם לענין הוספת פסוקים שלא לצורך.

[ביאורים מהגר"ה]

[סז] **הבדלה מיושב.** וכן לענין מ"ש בביאור הגר"א [א"ח סי' רצו ס"ק יז] הבדלה מיושב, סיפר לי ידידי הרב הג' הישיש מ' צבי הירש נ"י פרוש האב"ד בק' אוטליאן אשר ראה בעיניו את הגאון

מקורות וביאורים

י"ל דס"ל דרק לכתחילה צריך ישיבה, אבל מדבריו כאן שציין למתני' ד"הסברו משמע דסובר דהישיבה מעכבת. קיד. וכן בשו"ת בנין שלמה [סי' כ] להגר"ש הכהן מווילנא דצ"ל תמה ע"ד רש"י דמנ"ל דאפשר להוסיף אף בדאיכא ביטול מלאכה, ולכאורה י"ל דכוונת רש"י היכא דנשתתירו ב' פסוקים לפני פרשה פתוחה או סתומה דאז קורא עוד ב' פסוקים כמבואר כאן במעש"ר, ובכה"ג כולם משוכחים, וכמ"ש "ואם יש להם ריוח בפרשה וכו'".

קב. הטעם בזה כמ"ש השו"ע סי' קלח ס"א, שלא לשייר בפרשה פחות מג' פסוקים מפני היוצאים שיאמרו העולה אחריו לא יקרא אלא ב' פסוקים ע"ש, וע"כ אם נשאר ב' פסוקים צריך לסיים הפרשה. קיג. ועיי' לעיל סי' קכא בקובץ מפרשים שהו"ד המשנ"ב שכתב לדייק מדברי רבינו כאן, דהישיבה הוי לעיכובא, והיינו משום דלענין קידוש כתב רבינו בביאורו לעיי' בתוס' בברכות מג. שכתבו ליישב המנהג שמבדילין מעומד, וא"כ

נרמז המלות מעומד] ואין פלוגתא בזה, אלא תפילין של ראש מעומד על פי הזהר, ותפילין של יד אין קפידא כנ"ל, וכן סמ"ק וש"פ לא כתבו מעומד אלא עומד לילית (ותפילין) [ותקיעה], משום דכתיב לכם. וכתב [נהגות הסמ"ק] דלכן נוהגין להצדיל מעומד דכתיב והצדלתם לכם, ותוס' [ברכות מ"ג] כתבו להצדיל מיושב, וקידוש לכו"ע מיושב כמ"ש בס"י רע"א [בהג"ה ס"י].

[ביאור הגר"א ס"י כה סק"ל]

מו"ר ר"ח מואלאזין זצ"ל כשהבדיל במוצש"ק הבדיל מעומד, ולא הרהיב בנפשו לשאלו הלא הגר"א בביאורו כתב דהבדלה מיושב, כי אם סיבב הדבר פעם אחת אשר הגאון מוהר"ח ראה אותו לומד בשו"ע של הגאון ויתבונן הגאון מוהר"ח, ויאמר אליו כי הגאון את ביאורו כתב אך לעצמו לזכור כל השיטות ומקור הדינים, אז פתח פיו ויאמר להגאון מוהר"ח ראיתי שהגר"א פוסק הבדלה מיושב, ויאמר לו הגאון מוהר"ח אנכי ראיתי את הגאון שעמד בעת הבדלה, גם אנכי עושה כן. ועי' מעשה רב ס"י קנ. ונפלאתי אשר לא התעורר בזה הגאון מוהר"ח בהסכמתו למעשה רב.

[מעלות הסולם, יג]

הנה אף דבשו"ע כאן לא קאי רק על המבדיל, וגם בס"י רע"א לא מיירי השו"ע אלא על המקדש, ועליו קאי הגר"א ז"ל ופסק דצריך לישב בשעת קידוש והבדלה, אך זיל בתר טעמא דהגר"א ז"ל מוכח ודאי דס"ל דבני ביתו הרוצים לצאת בשמיעתם הקידוש וההבדלה דצריכים לישב, דכשם שבזמן הגמ' אין אחד מברך ומוציא את כולם אלא בהסיבה, דהיינו המקדש והמבדיל וב"ב הרוצים לצאת צריכים כולם לישב, כן לדידן דשיבה הוי כמו הסיבה לדידהו כמו שמבואר בתוס' ברכות דף מג. ד"ה הואיל כו' שמביא הגר"א ז"ל בביאורו לשו"ע, דהמבדיל וכן המקדש וכל השומעים הרוצים לצאת דצריכים לישב ובלא ישיבה לא הוי שום קביעות, ואין אחד יכול להוציא את אחרים בברכתו וכן מבואר בתוס' שמביא הגר"א ז"ל שם ובס"י רע"א ס"ק כד דהמבדיל וכן המקדש וכל בני ביתו צריכים לישב, וברור בעז"ה.

[פסקי הגר"א]

ובספר עליות אליהו כתב שהגר"ח מואלאזין הבדיל מעומד מפני שראה את רבינו ג"כ שהבדיל מעומד, אמר המו"ל, לולא דמסתפינא הייתי אומר דודאי דברי הגר"ח הם דסמכי יותר מכולם, ומ"ש רבינו בס"י רצו [ס"ק י"ד] וכן עיקר, לא בא אלא לאפוקי בזה מתחילת דברי התוס' ברכות מג. ד"ה הואיל שכתבו שם וצ"ע מהבדלה האין אנו פוטרין זא"ז מיין ומהבדלה מעומד, ושמא י"ל מתוך שקובעין עצמן כדי לצאת ידי הבדלה קבעי נמי אכולא מילתא ולכך טוב שישבו המבדיל והשומעים שיהי' נראה כקבע, עכ"ל. ולכאורה דברי התוס' בתירוצם תמוהים מאד, דהיא גופא קשיא איך נחשב קבע לענין הבדלה גופא בלא ישיבה?

אלא ע"כ צ"ל דעיקר קושיתם לא היתה מברכת הבדלה, וכמ"ש בתוס' שם דף מב. ד"ה הסבו א' מברך לכולם כו' וא"ת מ"ש דבמוגמר אפילו לא הסבו א' מברך לכולם, ברושלמי משני משום דבמוגמר כולם נהנין ביחד כו', וא"כ ה"נ גבי הבדלה י"ל כן, דכיון דכולם יוצאין יד"ח ביחד לא בעי הסיבה או ישיבה לדידן, ועיקר קושייתם לא היה רק על ברכת היין שהיה המנהג אצלם לשנות כולם מכוס של קידוש והבדלה או ליתן לכל אחד כוסו לפניו, וגם מנהגם היה לאכול תיכף אחר הבדלה סעודת מלוה מלכה כמו שאנו נוהגין לאכול אחר קידוש, ויש שהיו מבדילין אחר נט"י כמ"ש התוס' מב: סד"ה ורב ששת, והיו פוטרין בברכת היין דהבדלה את היין שבתוך הסעודה, וע"ז הקשו שפיר איך יכול המבדיל להוציא את השומעים בברכת היין בלא ישיבה, ותירצו דכיון דלגבי הבדלה נחשב קבע אפי' מעומד ממילא נחשב קבע גם לברכת היין, וע"ז כתב רבינו "וכן עיקר" היינו כמסקנת דברי התוס' שישבו המבדיל והשומעין, ולא אמרין מיגו דהוי קביעות להבדלה יחשב קביעות לברכת היין, אבל

לענין הבדלה לחוד יכול להוציא אפי' כשמבדיל מעומד.

ועוד ג"ל דמ"ש רבינו בסי' רע"א ס"ק כד "וכן עיקר" לענין קידוש, הוא ג"כ עד"ז, דרק

להוציא גם בברכת היין

צריך ישיבה, אבל ברכת

קידוש לחוד יכול להוציא אפילו מעומד.

וי"ש להביא ראיה לזה ממ"ש בסי' רע"ג ס"ו שהמקדש בביתו יכול להוציא את שכנו

שבבית אחר. והוא מגמ' דפסחים, ואי ס"ד שגם להוציא בברכת הקידוש צריך המקדש לישב עם השומעים בשולחן א' איך יכול להוציא השומע בבית אחר?

ובעת ראיתי בבית מדרשו של רבינו שהמבדיל

לכוד מנהגו לישב בשעת הבדלה וכל השומעים ניצבים עליו, והמנהג הזה הוא תמוה בעיני דאם באנו לומר דדעת רבינו דגם להוציא בברכת הבדלה לחוד צריך לישב א"כ היו השומעים ג"כ צריכים לישב עם המבדיל בשולחן א' שיהי' נראה כקבע וכמ"ש בד' התוס' הנ"ל בסוף דבריהם שע"ז כ' רבינו וכן עיקר.

(לז) בזמירות וכו'. במוצאי שבת "זרענו ושלומנו ירבה" כו' במ"ש שלום רב. "זכר זאת ליעקב" ולא אלה, שהוא מעשה עגל כמ"ש גם אלה תשכנתה.

[דיוקים בנוסחי התפלה

והברכות]

(לז) [סח] בזמירות קטז

זרענו ושלומינו או וזכויותינו ירבה **לסעודת מלכה** **יסדר שולחנו**

ויאכל לא פחות מכזית פת ק"י.

[נוסח תוספת מעשה רב]

היה רגיל לאכול צנון במלוה מלכה, שהיה חביב עליו ק"י, גם היה מהדר אחר פת חמה. פעם אחת חלה והקיא וכשהבריא מעט ציוה להעומדים לפניו לראות אם עדיין לא האיר השחר שילעסו אותו

לכוד מנהגו לישב בשעת הבדלה וכל השומעים ניצבים עליו, והמנהג הזה הוא תמוה בעיני דאם באנו לומר דדעת רבינו דגם להוציא בברכת הבדלה לחוד צריך לישב א"כ היו השומעים ג"כ צריכים לישב עם המבדיל בשולחן א' שיהי' נראה כקבע וכמ"ש בד' התוס' הנ"ל בסוף דבריהם שע"ז כ' רבינו וכן עיקר.

[אור חדש]

[סח] בזמירות, זרעינו ושלומינו. ולאפוקי מגירסת "וכספינו ירבה", וזה אינו נכון לבקש, דאמרינן בברכות [ג] והכתיב ומברכתך יברך בית עבדך, בשאלה שאני, ופירש"י שהשואל שואל כעני על פתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה, ופריך והכתיב הרחב פיך ואמלאהו ומשני ההוא בד"ת כתיב.

[ביאורים מהגר"ה]

מקורות וביאורים

קידוש להבדלה.

קטז. כתב הב"י [בסי' ש'] בשם השבלי הלקט שנהגו לומר פיוטים וזמירות במוצ"ש ללוות את השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו וביציאתו. והט"ז כתב דהמנהג הנכון לאמרם אחר הבדלה דבזה שיך ליוזי. וכן משמע במעש"ד דהמנהג לומר הפיוטים אחר הבדלה.

קח. בגמ' בשבת [ק"ט:] איתא, לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת ואעפ"י שאינו צריך אלא לכזית, ודעת רבינו שצריך לאכול כזית פת, וכן כתב רבינו בביאורו [סי' ש' סק"ב] וז"ל: ובפת דוקא, כמו בערב שבת דמימרא דר"א ור"ח כהר"י איתמר [שבת ק"ט:] ע"ש, עכ"ל. ועיי' בשער הציון סי' ש' סק"ב שהביא עוד ראיות מהגמ' דצריך דוקא פת, ע"ש.

ק"ח. כן הוא בכת"י, אבל בתומע"ר הנדפס נשמט טעם זה, ורבים נלאו למצוא טעמו של רבינו, אבל מפורש בכת"י דהיינו משום שהיה חביב עליו, ועי' בבאר היטב [סי' ש' סק"א] שכתב "ויהדר לאכול [במלוה מלכה] מין מאכל שתאב עליו יותר אף שהוא ביוקר".

קטו. השו"ע בסי' רצו ס"ו כתב שצריך להבדיל מיושב, והרמ"א כתב דהמנהג להבדיל מעומד, אבל דעת רבינו להבדיל מיושב, דרק בישיבה הוי קביעות ויכול להוציא אחרים יד"ח. וכמ"ש בביאורו [המובא בליקוטי הגר"א]. וכן מבאר לעיל [סי' קכ"א] לענין קידוש, שצריך לקדש מיושב מהאי טעמא.

והנה עי' בקובץ מפרשים שהובא בשם הגר"ח מוואלאדין שהגר"א הבדיל מעומד, ודלא כמ"ש במעש"ר, וכן משמע בביאורו לסי' כה שהובא בליקוטי הגר"א, דרק קידוש מיושב, אבל הבדלה מעומד. [והטעם לחלק בין קידוש להבדלה מבואר שם בביאור הגר"א דדרשו אסמכתא מקרא ע"ז, או כמ"ש הב"י בשם הכלבו דדרך ללוות את המלך מעומד]. ובקובץ מפרשים מובא מש"כ האור חדש לבאר דעתו ומנהגו דרק כשמוציא אחרים צריך להבדיל כישיבה, משום דלהוציא בברכת הנהנין צריך קביעות, משא"כ באופן שהבדיל לעצמו או שלא היו האחרים שותים וא"צ להוציאם בברכת בפ"ג, אז היה מבדיל מעומד. ועיי' במילואים משנ"ת בשם הגר"ח מבריסק עוד סברא לחלק בין

כזית פת בעל כרחו כרי לקיים מצוות מלוה מלכה^ק.
אשתו קיבלה על עצמה להתענות הפסקה
 והפסיקה בסעודה שלישית ותיכף אחר
 הבדלה שכבה לישון ויודע לו הדבר ושלה לה שבכל
 הפסקות עדיין לא יתוקן
 הפסד מלוה מלכה אחת או
 תיכף כמה ואכלה.
 [תוספת מעשה רב, לט]
סעודת מלוה מלכה
 צריך להיות

דוקא בפת [ביאורו סי' ש]. ושמעתי שפעם אחד בא אליו
 תלמידו הגר"ח מוואלאזין במוצ"ש^ק ושאל ממנו רבינו
 אם אכל סעודת מלוה מלכה והשיב לו שכעת אינו
 בקו הבריאה ומתיירא שלא יזיק לו וע"כ היקל לקיימה
 בעונת דבש, שחק ממנו רבינו וציוה לו לקיים תיכף
 הסעודה בבית רבינו.

[אור חדש]

שמבואר בב"י [או"ח סי' נז] לענין שלא יאמר "ויתקלס" כיון שהלשון קילוס נמצא גם לגנאי ע"ש.

[סז] **ולא אלה**. כמ"ש גם אלה תשכחנה.
 כוונתו להא דאמרינן בברכות [לכ:] גם
 אלה תשכחנה זה מעשה עגל, ו"זכר זאת" פסוק
 בתהילים [ער, יח] והתורה נקראת "זאת" [דברים ד', מד].
 [ביאורים מהגרנ"ה]

וכו' קיט. זכר זאת ליעקב, [סז] **ולא לכאורה** יש להעיר,
 אלה, שהוא מעשה עגל כמ"ש
 [ישעי' מט, טז] גם אלה תשכחנה.

והנראה בזה, דהתם על יעקב וישראל קאי
 שיזכרו, אבל כאן דקאמר על הקב"ה "זכר אלה
 ליעקב" וודאי קפדינן^{קכא}, כההיא דברכות [דף
 לכ:] עה"פ גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל
 ועיי' במהרש"א שם, ועוד דהתם מפרשי קראי
 זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה, אבל כאן
 דלא אמרינן כי אם "זכר אלה" סתם, יש לחוש,
 דבתפלה יש להקפיד ולומר לשון מבורר כמו
 "זכר אלה" כיון שהלשון קילוס נמצא גם לגנאי ע"ש.
 [אמרי שמואל]

מקורות וביאורים

כדי שתהא סמוכה ליציאת השבת, דהא דרך לוייה הוא
 בעת היציאה ולא אחר שכבר יצא. ועוד כתב שם בשם
 השערי תשובה דעכ"פ לא יאחרה אחר חצות, אך כאן
 מבואר דרבינו סובר דקיום מצות סעודה מלוה מלכה הוא
 כל הלילה, ואכן י"ל דגם להגר"א לכתחילה צריך
 להקדימה, ורק בדיעבד זמנה כל הלילה.
 קבא. וכ"כ בסידור אוצר התפילות, שתיקן הגירסא "זכר
 זאת", היינו לפי הנוסח שאומרים "ליעקב", דהיינו
 שמתפללים להקב"ה שיזכור, אבל להנוסח המיוסד על
 המקרא בישעי' [מד כא] "זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי
 אתה יצרתך עבד לי אתה ישראל לא תנשני" א"ש הנוסח
 "זכר אלה".

קיט. כתב הגרנ"ה דכוונתו לאפוקי מהנוסח שאומרים
 "זרענו וכספנו", עיי"ש שמבאר הטעם בזה, ובמחזור ויטרי
 [סי' רה] הגירסא "זרענו ירבה כחול", ונוסח רבינו
 "שלומינו" או "זכויותינו". ועיי' בשו"ת חת"ס [או"ח סי'
 סז] שכתב ליישב הנוסח "כספנו וזרענו ירבה כחול
 וכוכבים בלילה" דמקדימים "כספנו" ל"זרענו" משום
 שהמשך הפיוט "כחול וכוכבים בלילה", וכוונתו להמשיל
 החול לריבוי הכסף כמו שהיה בימי שלמה [מלכים א', י,
 כז], וזרענו לכוכבים שנמשלו ישראל לכוכבים בגדולתם
 ומעלתם, וע"כ מקדימים כספנו לזרענו.
 קב. עיי' במשנ"ב סי' ש' סק"ב שכתב דכיון שטעם
 סעודה זו היא כדי ללות את השבת ע"כ טוב להקדימה

